

Kultur- og likestillingsdepartementet

Deres ref.: 33/23

Vår ref.: LR/SFE

Dato: 01.02.2023

Innspill til strategi for kulturfrivillighet og utredning av regionalt kulturfond

Museumsforbundet takker for invitasjon til å komme med innspill til strategi om frivillighet og utredning av regionale kulturfond. Mange museer er grunnlagt av frivillige lag og organisasjoner og har lange tradisjoner for samarbeid med frivillige og tett samarbeid om drift av museene. Årlig legges det ned flere hundre årsverk av frivillige i museene. Museumsstatistikken for 2021 viser at det ble lagt ned xx årsverk, som er noe lavere enn tidligere på grunn av pandemien. Flere museer har de senere årene ansatt frivillighetskoordinatorer og arbeider aktivt med å utvikle og profesjonalisere samarbeidet med frivilligheten slik at arbeidet foregår i henhold til offentlige retningslinjer knyttet til blant annet brannvern. Vestfoldmuseene har for eksempel nylig laget retningslinjer for samhandling med frivillige (<https://dms-cf-02.dimu.org/file/019EBwEyReXif>).

1. Bred deltagelse og tilgang på kunst- og kulturaktiviteter i hele landet

I Meld. St. 23 (2020-2021) *Musea i samfunnet. Tillit, ting og tid*, understrekes det at museenes samarbeid med de frivillige er viktig og nødvendig. Samarbeidet mellom museene og frivilligheten er gjensidig; museene er ikke bare mottagere av frivillig innsats, men bidrar også til at frivillighetens viktige mål kan oppfylles. Dette skjer blant annet ved at de er arenaer for festivaler, kulturskoler og ulike aktiviteter. Valdresmusea er ett godt eksempel på dette når museet gjennom året er arena for Jørn-Himle-stevnet Valdres sommersymfoni, Hemsingfestivalen, Rakfiskfestivalen, Landbruksdagen, Riddarspranget (teater) og Hedalen kulturfestival. Museene bidrar til å gi festivalene tydelige og gode profiler og verdige rammer. Samtidig er mange museer gode støttespillere for frivilligheten. For Valdresmusea gjelder dette særlig på musikk- og matområdet mens andre museer har andre profiler utviklet i samspill med deres frivillige støttespillere. Museenes samlinger kan gi retning til og utvikle profilene for samarbeid, noe driften av det flytende krigsminnesmerket DS Hestmanden, som Vest-Agdermuseet forvalter sammen med de frivillige, er et godt eksempel på.

Rapporten «Unges deltagelse i kulturfrivilligheten. Sosiale forskjeller i barn og ungdoms deltagelse i lokale kulturaktiviteter og inkludering i frivillige kulturorganisasjoner.» (2022) fra

Senter for forskning på sivilsamfunnet og frivillig sektor viser at museene er positive til det frivillige arbeidet og at det legges en hel del ressurser på tilrettelegging for frivillig arbeid. Rapporten tydeliggjør imidlertid også hvordan sosiokulturell og -økonomisk bakgrunn påvirker utøvelse av frivillighet, blant annet for barn og unge med minoritetsbakgrunn.

Museumsforbundet har i innspill til Ytringsfrihetskommisjonens utredning NOU:9 2022 påpekt at ytringer og tilknytning til offentligheten i det norske samfunnet i likhet med kulturfrivilligheten har sammenheng med tilhørighet til klasse i befolkningen. Publikumsundersøkelser viser også at det i stor grad er den del av befolkningen med høyest utdanning og inntekt som er de mest aktive brukerne av museer og kulturaktiviteter. Museumsforbundet mener at det grunn til ettertanke når to nye uavhengige utredninger/rapporter viser det samme og at det må anses som en uheldig og bekymringsverdig utvikling. Her må både de frivillige organisasjonene, det profesjonelle kulturlivet og offentlige myndigheter samarbeide og finne løsninger som på sikt kan endre dette mønsteret og finne tiltak som kan bidra til å utjevne disse forskjellene. Dette er en sentral utfordring for økt deltagelse i kulturfrivilligheten.

Hva er de største utfordringene for at flere skal kunne delta i kulturfrivilligheten?

Museumsforbundets mange medlemmer har over mange år samhandlet med et bredt spekter av frivillige enkeltpersoner, lag og foreninger. Flere opplever at koronaen har gjort det vanskeligere å rekruttere frivillige og at flere har falt fra og ikke kommet tilbake. En strategi på å øke kulturfrivillighet vil kunne være at museene i enda større grad utvikler rollen som åpne og inkluderende arenaer for samfunnet som de er en del av. Museumsforbundet mener at kulturaktiviteter kan være og er viktige døråpnere og inkluderingsarenaer som bidrar til å bygge sterke individer og robuste lokalsamfunn.

Et hinder for bred deltagelse og nyrekruttering i kulturfrivilligheten ser ut til å ligge i mangel på økonomi til å drive aktiviteter, både fra museenes og de frivillige organisasjonenes side. Flere undersøkelser knyttet til deltagelse i idrett viser at deltakeravgift kan bidra til redusert deltakelse, noe som også vil kunne gjelde museers og frivilliges aktiviteter. Krav til egenbetaling rammer alltid utsatte grupper og hindrer bred rekruttering. Museene mister av den grunn tilveksten av barn og unge, og med det kunnskapsoverføring, fellesskapsfølelse og de voksne (foresatte) som støttende frivillige. En løsning på dette kan være en tilskuddsordning øremerket aktiviteter og arrangementer i samarbeid med frivillige lag og organisasjoner gjennom regionale kulturfond eller andre ordninger.

Hva kan gjøres for å nå grupper som i mindre grad deltar og inkludere flere i aktiviteter?

Bedre universell tilrettelegging av museumsbygg samt bedre tilgjengeliggjøring og økt samarbeid med frivillige som jobber med ulike grupper med særskilte behov kan gi mer kunnskap om hva som skal til for å involvere disse gruppene slik at de selv kan være frivillige bidragsytere i flere deler av museenes virksomhet. Vi ser at det kan være potensial for kompetanseheving i både museer og frivillige organisasjonene om inkludering og tilrettelegging, og at dette er etterspurt fra frivilliges side. Her kan kanskje erfaringene fra Museumsforbundets «Inkluderende museer»-prosjekt være til nytte.

Mange av museene har imidlertid lang erfaring i å jobbe med mangfold, inkludering og deltakelse. Dette gjelder særlig opp mot mer marginaliserte grupper i samfunnet og inn mot barn og unge som også har vært et viktig område for museene både med tanke på formidling og utstillingsarbeid. Museumsforbundet mener at bedre dialog med representanter for grupper man ønsker å nå og økt erfaringsutveksling museene imellom, og mellom museene og frivillige organisasjoner, vil gi nyttig kompetanseheving som kan føre til økt engasjement og deltagelse.

I denne sammenheng kan det være nyttig å undersøke hvilke grupper som er underrepresentert i de frivillige organisasjonene, slik at man kan arbeide strategisk i forhold til utvalgte grupper. Etablering av et nettverk eller en erfaringspool som kan bistå de ulike organisasjoner til å jobbe mer aktivt med inkludering kan være aktuelt i tillegg til å styrke eksisterende nettverk, som Mangfoldsnettverket. Museene har erfaringer som kan bidra til mer deltakelse for grupper, ikke minst for å få barn og unge til å føle seg mer inkludert i ulike aktiviteter, men dette vil kreve ressurser til økt satsing.

Museene må også etablere tydelige strategier i forhold til rekruttering og organisasjonsstruktur for å bli bedre i stand til å løse denne utfordringen og bli mer mangfoldige. Flere mangfoldige forbilder vil kunne gjøre museene mer attraktive for grupper som i dag ikke opplever det som relevant. Dette kan også være en del av det å knytte tettere bånd mellom kulturfrivilligheten og det profesjonelle kulturlivet.

Museene kan opprette lavterskel møtesteder der det er formålstjenlig, med fokus på mer helhetlige opplevelser med samskaping, felles verdiskaping og sosialisering med servering. På denne måten kan det å være frivillig gi merverdi og bli mer attraktivt. Dette krever imidlertid flere ressurser i form av tid, personale og økonomi.

2. Møteplasser og tilgang på egnede kulturarenaer for aktivitet, læring og opplevelser

Museene har møteplasser og er arenaer, men de har til dels motstridende oppgaver i og med at de både skal være åpne og tilgjengelige samtidig som de skal ivareta og beskytte kulturarven de stiller ut og formidler i sine bygg. Hensynet til samlingsforvaltning og sikring kommer

innimellom i konflikt med tilgang til lokaler som kan fungere som møteplasser og frivillig arbeid. Det medfører ofte krav til bemanning fra museets side for å ta imot og ivareta frivillig virksomhet i museets lokaler for å overholde krav til sikkerhet. I en tid der museene er presset på økonomi kan bruken av bemannings- og andre ressurser bli en flaskehals for utvikling av eksisterende og nye samarbeid og tiltak.

Dette kan for eksempel løses ved at:

- Man ved nybygg eller ombygging sikrer at det er soner frivillige enkelt kan få tilgang til.
- Finner rom i Kulturrom-ordningen som kan gi ressurser til låsesystemer, ombygging, videosikring mv som kan bidra til økt grad av sambruk mellom frivillige og profesjonelle uten at kostnadene for det profesjonelle kulturlivet øker.
- Etablere mulighet for støtte til å teste ut nye tekniske løsninger som kan øke bruken av de møteplassene vi alt har slik at ulike grupper kan bidra til å øke frivillig aktivitet.
- Legge til rette for bedre samspill, samarbeid og opplæring av frivillige i bibliotek, museum og arkiv mv slik at de vil kunne delta i samlings- og kunnskapsutviklingsarbeidet i institusjonene.

Venneforeninger bidrar blant annet på markedsdager, med kunnskapsformidling og skjøtsel. Dette er ofte avtalefestet samarbeid og krever god dialog og vilje til forpliktelse fra begge parter. Vestfoldmuseenes nye retningslinjer skal nettopp legge til rette for god dialog og samhandling mellom de profesjonelle og det frivillige kulturlivet. Museumsforbundet erfarer at dette gir bedre rammer og økt forståelse for de ulike rollene de profesjonelle har i forhold til de frivillige, samt at vedtatte retningslinjer for samarbeid medfører tydelige forventningsavklaringer, så ikke misforståelser og ulik behandling av grupper med frivillige oppstår.

For å nå nye grupper er det nødvendig å etablere god dialog med deres frivillige organisasjoner og nøkkelpersoner lokalt for samtale om hvilke ønsker og behov som finnes og hva som er mulig å få til innenfor de rammene man har, eller kan utvikle på sikt.

3. Samspill mellom den profesjonelle og frivillige kulturen

Museumsforbundet er klar over at samarbeid med frivillig sektor tidvis kan være krevende både fordi det kan være ulike forventninger i museene og blant de frivillige til hva man skal få ut av samarbeidet og fordi det ikke alltid er økonomiske ressurser til å dekke opp frivilliges bruk av museets arenaer eller rom utenom ordinær arbeidstid. Profesjonaliseringen av ulike kulturaktiviteter og museumssektoren har også til en viss grad bidratt til å svekke det frivillige engasjementet og opplevd tilhørighet blant de frivillige. I noen tilfeller bidrar det også til økt konfliktnivå mellom partene fordi forventningsgapet dette kan skape mellom tidligere praksiser (gammel vane) og nyere praksiser (strengere profesjonell praksis) blir for stort.

Utfordringer for samspill kan være:

- At det er ulike oppfatninger av hva et museum er og skal være blant de frivillige og det profesjonelle og at rolleforståelsene spriker
- At man mer jevnlig trenger å kalibrere hvordan formen på det frivillige arbeidet skal være. Yngre har kanskje andre ønsker for deltagelse i frivillighet enn de mer etablerte som har deltatt over lang tid
- At det profesjonelle ikke anerkjenner og verdsetter tydelig nok den kompetansen og de erfaringene de frivillige har
- At muligheten til å delta i frivillig arbeid ikke er kommunisert slik at folk flest eller ulike grupper er klar over at de kan bidra

Forslag til tiltak som kan styrke samspillet:

Museene må bli tydeligere på hvordan folk flest kan delta i samlings- og annet frivillig arbeid. Gi litt mer slipp ved å øke mulighetene for samskaping og anledning til å påvirke innhold eller rammer for formidling enn det man praktiserer i dag. Å ikke bare være praktisk håndlanger kan gi økt stolthet, deltagerfølelse og eierskap. Mange gjør alt dette, men det kan testes ut på nye områder.

Hvilke gode eksempler finnes og hvordan kan man lære mer av hverandre?

Etter Museumsforbundets erfaring bidrar samarbeid mellom frivillige og museene stort sett til gode resultater. Tydeligere rolleavklaring i etableringsfasen samt god dialog og erfaringsutveksling underveis kan gi læring og synliggjøre behov for justeringer av samarbeidsformer. God forståelse for og anerkjennelse av hverandres kunnskaper, kompetanse og ulikheter samt forventningsavklaring mellom partene om mål og vegen til det vil kunne bidra til styrket samarbeid.

I tilbakemeldinger fra museene fremheves det at det er et samarbeid som er toveis og at museene i stor grad også bidrar til å realisere viktige mål for kulturfrivilligheten gjennom å være en god arena for ulike aktiviteter som initieres av de frivillige organisasjonene. Dette kan være alt fra festivaler, kulturskoler og andre arrangement i regi av de frivillige organisasjonene. Mange museer har særegne arenaer som setter et eget preg på arrangementet og gir gode rammer for spektakulære kulturopplevelser. Ved å inkludere frivillige i arrangementer som temadager, oppnår museene kunnskapsutvikling, økt eierskap og respekt for kulturarven. Nye perspektiver og fortellinger skapes, presentasjonsformer og nye opplevelser utvikles som gode resultater av samarbeidet.

I tillegg opplever mange museer å være gode kulturfaglige støttespillere for de frivillige gjennom aktiv bruk av arkivene og rådgivende støtte til spesifikke prosjekter eller forespørsler knyttet til større arrangement hvor museene kan bidra med innhold og ressurser inn i den frivillige sektoren.

Frivillige er også viktige i arbeidet med å kontekstualisere samlingene og hjelper til med å fortelle, registrere og har kunnskap om bedrifter, folkekunst, fotografier, arkiver og minner om fortiden. De innehar i mange tilfeller uvurderlig kunnskap om gamle håndverks- og mattradisjoner, skikker og lokalkunnskap som ikke utdanning og profesjonalisering kan erstatte.

4. Offentlige tilskuddsordninger og tiltak

Museumsforbundet har fått tilbakemeldinger som viser at det kan være behov for å forenkle og samordne ulike offentlige tilskuddsordninger og tiltak og at også rapporteringskravene samordnes slik at det forenkler arbeidet for søkerne, ikke minst for frivillige samarbeidspartnere som kan ha ulik erfaring med de forskjellige søknadsportalene som brukes. Det må være kortere vei mellom søker og bevilgende myndigheter gjennom f.eks. nettportal med forenklede søknadsprosesser eventuelt felles skjema. Mulighetene for direkte søknadsveiledning på telefon, kurs eller verksteder, må sikres for å ivareta mangfold. I tillegg kan en tenke seg at det kan være nyttig med en samkjøring mellom kommuner og fylkeskommuner med tanke på rapportering og søknadsskjema. Et tettere samarbeid mellom de offentlige instansene er ønskelig, særlig i tilfeller hvor det er krav om støtte fra flere aktører til prosjektene.

Museumsforbundet påpekte i vårt innspill til Riksantikvarens frivillighetsstrategi at det offentlige rolleforståelse må defineres tydeligere i forhold til frivilligheten på alle nivåer. Planverk ser i dag ut til å utarbeides med forventninger om at frivillig innsats skal dekke opp for offentlige oppgaver. Museumsforbundet understreker at frivillige lag og organisasjoner sin rolle ikke er å erstatte ansvaret og forpliktelsen det offentlige har til å ivareta lokal, regional og nasjonal kulturarv. For museene bør samarbeid med frivillige bety en merverdi heller enn å skulle erstatte den profesjonaliserte kunst- og kulturarvaktiviteten. Samtidig vil søkbare ressurser til prosjekter og samarbeidstiltak være viktig for å få til mer. Ikke minst i en tid som preges av økende kostnader til strøm og trangere driftsbudsjetter.

Regionale kulturfond

Mange frivillige organisasjoner er i samarbeid med museene viktige pådrivere for et rikt og aktivt kulturliv i lokalsamfunnene. Økt finansiering til kultursektoren lokalt er viktig, men vi er usikre på hvorvidt man skal etablere flere løsninger enn vi alt har. Regionale kulturfond må ikke erstatte de eksisterende lokale og nasjonale støtteordningene, men bli noe som kan gi en ny verdi og innretning. En solid nasjonal ordning vil kunne ta større løft i hele landet, mens det er en fare for at stor oppsplitting av fondene regionalt vil kunne svekke muligheten til å ta nødvendige større regionale løft der det er særskilte behov en periode.

Museumsforbundet mener at regionale kulturfond kan bidra til utvikling av fellesskapets infrastruktur. Det burde ikke være museene sitt ansvar å sikre denne infrastrukturen alene, men

i samarbeid og dialog med fellesskapet. Nasjonale retningslinjer må legge føringer for regionale kulturfond, for å opprettholde prinsippet om armlengdes avstand. Det må legges opp til ordninger som sikrer mangfoldige kulturuttrykk over tid.

Det er avgjørende at regionale kulturfond tydelig skiller seg fra kulturstøtteordninger i fylkene ved at de vurderes og deles ut av fagorgan, ikke politiske organ. Slike fond bør heller ikke ha krav om kommunal medfinansiering, slik at de faktisk kan fungere som kulturbyggere uavhengig av økonomien i kommunen det søkes fra.

Ta gjerne kontakt dersom det er spørsmål eller ønske om utdyping av innspillet.

Med vennlig hilsen

Lars Magne Andreassen
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og oversendes uten signatur.